

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

LUCIJA GRAŠIČ

KOPER, 2018

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Zaključna projektna naloga

**ETIKA IN KORUPTIVNO DELOVANJE
HUMANITARNIH ORGANIZACIJ**

Lucija Grašič

Koper, 2018

Mentor: viš. pred. dr. Primož Turk

POVZETEK

Temeljni cilj vsake humanitarne organizacije je brezpogojno nudenje pomoči tistim, ki jih je prizadela naravna katastrofa ali oborožen vojaški spopad. Ta cilj ovirajo razna koruptivna delovanja, in sicer tako s strani vladnih kot tudi nevladnih organizacij, ki so v nasprotju z etičnimi načeli. Za boljše razumevanje zaključne projektne naloge je predstavljen pojem etike s poudarkom na človekovem dostojanstvu in skupnem etosu, v nadaljevanju pa so obdelana humanitarna etična načela, ki določajo delovanje humanitarnih organizacij. S pomočjo študije primera v Liberiji je bilo ugotovljeno, da tamkajšnje tveganje korupcije največkrat izhaja iz pomanjkanja kontrole nad celotnim potekom pomoči, in sicer od najbolj oddaljenih podizvajalcev do upravičencev, vendar pa lahko zaključimo, da lahko usposobljeni in kvalificirani ljudje, večja prizadevanja po razpravljanju o korupciji in bolj osredotočen nadzor zmanjšajo ter omilijo tveganje korupcije.

Ključne besede: etika, humanitarna načela, humanitarne organizacije, korupcija, kriza, pomoč.

SUMMARY

The primary aim of each humanitarian organisation is unconditionally providing assistance to people affected by a natural disaster or an armed military conflict. This aim is impeded by various corruptive acts by governmental as well as nongovernmental organisations which are in contrary with ethical principles. For a better understanding of the diploma paper the term of ethics with the emphasis on human dignity and the common ethos is introduced at the beginning of the paper, followed by the explanation of humanitarian ethical principles that determine the activity of humanitarian organisations. With the case study of Liberia it was established, that their corruption risk mostly results from lack of control over the whole assistance process, this is from the most remote subcontractors to the beneficiaries, however, we could conclude that educated and qualified people together with greater efforts to discuss corruption and a more focused control could reduce and alleviate the risk of corruption.

Key words: ethics, humanitarian principles, humanitarian organisations, corruption, crisis, assistance.

UDK: 177.72(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Opredelevitev problematike in teoretična izhodišča.....	1
1.2	Namen in cilji zaključne projektne naloge.....	3
1.3	Metodologija.....	3
1.4	Predpostavke in omejitve.....	3
2	Etika	4
2.1	Pojem etike.....	4
2.2	Vrednote (vrline).....	5
2.3	Človekovo dostojanstvo in človekove pravice.....	6
2.4	Svetovni etos in skupne vrednote.....	6
3	Humanitarno delovanje	8
3.1	Humanitarna načela.....	8
3.2	Moralne odločitve in moralna odgovornost.....	10
3.3	Načela dobrega humanitarnega donatorstva	15
3.4	Kodeks ravnanja mednarodnega gibanja Rdečega križa in Rdečega polmeseca ter nevladnih humanitarnih organizacij v nesrečah.....	17
3.5	Humanitarna listina.....	19
4	Študija primera v Liberiji: dojetje in tveganje korupcije pri humanitarni pomoči	20
4.1	Namen in potek.....	20
4.2	Opredelevitev korupcije.....	21
4.3	Humanitarna pomoč ob endemični korupciji.....	21
4.4	Zaznavanje korupcije prizadetih ljudi.....	22
4.4.1	Vodstvo taborišča.....	23
4.4.2	Registracija.....	24
4.4.3	Distribucija hrane.....	25
4.5	Humanitarne organizacije	26
4.5.1	Delovanje vlade	26
4.5.2	Delovanje zaposlenih.....	27
4.6	Spodbuda za nadaljnje raziskovanje	27
5	Sklep	29
	Literatura in viri	31

SLIKE

Slika 1: 33 humanitarnih načel..... 9

KRAJŠAVE

ECHO	European civil protection and humanitarian aid operation (slov. Evropska civilna zaščita in humanitarna pomoč)
GEMAP	Governance and Economic Management Assistance Program (slov. vladni in ekonomski program za pomoč pri upravljanju)
GHD	Good Humanitarian Donorship (slov. načela dobrega humanitarnega donatorstva)
ICRC	International committee of the Red Cross (slov. Mednarodni odbor Rdečega križa)
LRRC	Liberia Refugee Repatriation Resettlement Commission (slov. Liberijska komisija za begunce, repatriacijo in preseljevanje)
OCHA	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (slov. Odbor za usklajevanje humanitarne dejavnosti)
UDHR	Universal Declaration of Human Rights (slov. Splošna deklaracija človekovih pravic)
UNHCR	The UN Refugee Agency (slov. Visoki komisariat Združenih narodov za begunce)
USAID	United States Agency for International Development (slov. Ameriška agencija za mednarodni razvoj)
ZN	Združeni narodi (angl. United Nations, UN)

1 UVOD

Na začetku predstavimo problematiko in teoretična izhodišča, namen in cilje, metode ter predpostavke in omejitve.

1.1 Opredelitev problematike in teoretična izhodišča

Humanitarno dejanje je sočuten odnos do raznovrstnih oblik trpljenja, ki nastanejo zaradi organiziranega človeškega nasilja ali naravne nesreče. Vsak trenutek vsak dan nekje na svetu nekdo trpi nasilje oboroženega vojaškega napada ali posledice katastrofe. Prva oseba, ki skuša pomagati trpečemu, je pogosto družinski član, sosed ali prijatelj, vse bolj verjetno pa je, da pomagajo profesionalni humanitarni delavci, kot so prostovoljci Rdečega križa, člani cerkvenih humanitarnih organizacij, lokalna skupnost, delavci ZN ali druge nacionalne in mednarodne nevladne organizacije. Leta 2017 so izdatki mednarodne humanitarne pomoči znašali 27 milijard ameriških dolarjev, ki so dosegli 201 milijon ljudi po svetu (Global Humanitarian Assistance report 2018, 9–11). V Rdečem križu in ZN je skupaj okoli 4400 nevladnih organizacij, v katerih deluje približno 274000 humanitarnih delavcev (Taylor 2012, 9).

Humanitarna dejanja so odraz spoštovanja, zaščite in reševanja človekovega življenja. Kažejo na to, da čutimo nekaj zelo dragocenega v svojem življenju in tako tudi prepoznamo dragocenost življenja drugih ljudi. Želja po pomoči drugim razkriva, kako pomembni so nam drugi. Pomagati drugim je dobro dejanje, ne pa vedno lahko, saj zahteva znanje, spretnosti, vire in pa tudi intuitiven pristop k sodelovanju (Slim 2015, 10).

Humanitarna pomoč je kot pomoč ljudem v stiski obstajala skozi človeško zgodovino pogosto v obliki hrane ali materialne pomoči, ki je bila zagotovljena med lakoto, sušo ali naravno nesrečo. Sodoben koncept humanitarne pomoči, kot nepristransko in neodvisno zagotavljanje pomoči tistim, ki so v neposredni nevarnosti, obstaja le od sredine 20. stoletja. Čeprav je sistem mednarodne pomoči prvič nastal po prvi svetovni vojni z Versajskim sporazumom, so bila široko sprejeta opredelitev in ključna načela humanitarne pomoči del konvencionalne modrosti že od devetdesetih let 20. stoletja. Grozote vojne so pripeljale do številnih načel, pomembnih za humanitarno pomoč.

Današnji sistem humanitarne pomoči je zapleten; na stotine, če ne na tisoče nevladnih organizacij in drugih organizacij zagotavlja vrsto pomoči in razvojnih prizadevanj. Mediji zagotavljajo novice širši javnosti o številnih naravnih nesrečah in konfliktih, internet in socialni mediji pa omogočajo preprosto komunikacijo, organizacijo in zbiranje sredstev.

V osnovi obstajajo štiri načela, ki urejajo humanitarno pomoč: človekoljubje, nevtralnost, nepristranskost in neodvisnost. Človekoljubje se nanaša na zagotavljanje pomoči vsem potrebnim kadar koli z zaščito in spoštovanjem vseh človeških bitij. Nevtralnost je

odgovornost organizacij, da ne izberejo strani v konfliktu ali dajejo prednosti določenemu političnemu, verskemu ali ideološkemu gibanju. Nepristranskost zahteva, da se pomoč dodeli samo na podlagi potrebe, in ni odvisna od spola, rase, narodnosti, etnične pripadnosti, ekonomskega razreda, politične stranke ali verskega prepričanja. Neodvisnost pa se nanaša na zahtevo, da so humanitarne organizacije popolnoma avtonomne od kakršnih koli političnih ali vojaških ciljev (OCHA 2012).

Etične norme se nanašajo na svobodno voljo, za odločitev pa je potreben motiv ali razlog. Motiv je tako lahko predmet odločitve, ki temelji na vrednoti, ki ima za človeka svojo vrednost. Če gre za etično dejanje, je tudi etično dobro. Haring (1967, 348) pravi: »*Nravno popolnoma dobro je ravnanje samo, če ustreza dejanskim in ukazanim vrednotam. Hudo pa je, če človek ne poskuša ravnati ustrezno stvari.*« Pri tem je odločilno tudi človekovo spoznanje, saj človek ravna le v skladu s spoznano vrednoto, ki tako postane motiv, nagib naših odločitev in našega delovanja.

Etika kot dejavnost človeku nudi ustrezno (po)moč, da obvladuje samega sebe in se usmerja v dobro oz. da postaja vedno bolj človeško bitje. Etika skrbi za urejevalne okvire, ki naj človeka usmerjajo, da bo delal dobro in (po Aristotelu) dosegel srečnost. Ti urejevalni okviri so prirojeni človekov čut za človeškost, določeno družbeno soglasje, ki nas vse spodbuja k sposobnosti v medsebojnih odnosih, in odgovornost, da spoštujemo življenje pri sebi ter drugih (Juhant 2009, 25–27). Spoštovanje etičnih norm pomeni spoštovanje človeka. To spoštovanje povezuje ljudi v etično skupnost oz. v skupnost, ki je zavezana človeškosti. Tako etiko v družbeni skupnosti lahko razumemo kot seznam načel, ki so pogosto opredeljena v obliki kodeksov, v katerih je določeno, kaj se v določenem družbenem okolju šteje za pravilno in napačno obnašanje in ravnanje. Vsebinsko etosa v javni upravi opredeljujejo vrednote, kot so poštenost, nepristranskost, integriteta, pravičnost, odgovornost ipd. (Brejc 2000, 66).

Etimološko gledano beseda korupcija izvira iz latinskega glagola *corrumpere*, ki pomeni pokvariti, poškodovati, izpriditi in tudi zapeljati, podkupiti. V današnjem pomenu besede pa praviloma izenačuje s podkupovanjem. Enotna definicija korupcije sicer ne obstaja, za kar obstaja več razlogov. Eden izmed njih je tudi ta, da je to družbeni pojav, ki se spreminja s časom in je vezan na določeno okolje (Rakar 2006, 23).

Pojma etika in korupcija sta nezdržljiva in medsebojno izključujoča. Korupcija pri humanitarnem delu pomeni razliko med življenjem in smrtjo. Pomoči potrebnim odvzema življenjske vire, uničuje dostojanstvo in povzroča obup, glavno načelo etike pa je dosegati dobro oz. biti dober človek.

1.2 Namen in cilji zaključne projektne naloge

Namen zaključne projektne naloge je raziskati motive delovanja humanitarnih organizacij v povezavi s predmetom etike.

Cilji zaključne projektne naloge so:

- preučiti relevantno literaturo s področja etike, etičnih norm in humanitarnega delovanja;
- s študijo primera ugotoviti motive delovanja humanitarne organizacije;
- spodbuditi večje razumevanje humanitarnih organizacij o ključnih tveganjih korupcije;
- spodbuditi razmišljanje o tem, kako izboljšati orodja, sisteme in politike za zmanjšanje in upravljanje tveganja korupcije.

1.3 Metodologija

Pri izdelavi zaključne projektne naloge smo uporabili več metod za doseganje ciljev. V prvem delu smo uporabili metodo povzemanja ali kompilacije in metodo opisovanja ali deskripcije. V drugem delu smo uporabili metodološki pristop sekundarnega raziskovanja že izvedene študije primera, ki smo jo podkrepili z metodo kritičnega celostnega razumevanja. Študija primera je zasnovana tako, da odgovori na tri zastavljena vprašanja:

- Katere so glavne značilnosti tveganja in dojetanja korupcije v raziskovanem primeru korupcije?
- Kakšni so tamkajšnji sistemi za zmanjšanje tveganja korupcije?
- Katere nadaljnje korake bi na podlagi raziskovanega primera bilo mogoče sprejeti, da bi zmanjšali tveganje korupcije pri humanitarni pomoči?

1.4 Predpostavke in omejitve

Raziskava raziskuje le en primer koruptivnega delovanja v nevladni humanitarni organizaciji, zato pridobljenih rezultatov ne moremo posplošiti na vse druge nevladne humanitarne organizacije.

Študija je omejena s pridobivanjem in stopnjo zaupanja sodelujočih v raziskavi, ki imajo lahko zaradi strahu pred vplivnimi posamezniki in izgubo delovnega mesta nekaj zadržkov glede govora o korupciji.

2 ETIKA

Etika skozi vso zgodovino velja za temeljni pojem filozofije. Človek se je namreč vedno zavedal, da imajo njegova dejanja in odločitve posledice, zato je pogosto razmišljal, kako naj usmeri svoje delovanje. Etika je torej panoga, ki nas usposablja za delovanje, in je nekaj, kar spada k našemu bistvu (Juhant 2009, 13).

2.1 Pojem etike

Pojem etike izhaja iz grške besede *ethos*, ki ima vsaj trojni pomen (Juhant 2009, 19–20):

1. ustaljen kraj: to pomeni, da naj se človek ohranja v skladnosti z naravo oz. okoljem. Človekovo okolje je njegovo življenjsko okolje, brez katerega ne more živeti in delovati. Sem štejemo tudi skupnosti (družino, pravo, državo), saj imajo vse te za človeka velik pomen pri njegovih življenjskih odločitvah;
2. običaj, ustaljena navada: gre za obnašanje oz. držo človeka, ki jo pridobimo s pomočjo drugih – z vzgojo, odraščanjem in socializacijo;
3. značaj, osebna drža – moralitas: vse človekove moralne drže, osebne posebnosti, način mišljenja in značaj tvorijo človekovo ravnanje do sebe in okolice. Človek po svojem značaju, skupaj z zunanjimi vplivi, oblikuje svoje etično obnašanje, ki je sestav dobrih (vrlin) in slabih (sprijenosti) navad.

Vsi pojmi se med seboj povezujejo in skupno nam povedo, da je etika veda, ki obravnava človekove dejavnosti glede na moralno kvaliteto. Bistvo etike kot panoge so v zgodovini utemeljevali različno. Pieper (1973, 24) pravi: »Medtem ko gre pri Platonu za dobro na sebi, ima Aristotelovo etično mišljenje svoje težišče v analizi moralnega delovanja z vidika najvišjega človeškega dobrega. Kant poskuša dejstvo moralnega dejanja utemeljiti iz čistega praktičnega uma, da bi razložil moralnost. Moderni jezikovni analitiki človekove govornice v nasprotju s tem razlikujejo govorico morale v njeni logični strukturi, da bi razjasnili moralno ravnanje človeka.«

Etika kot panoga najintimneje razodeva človeške razsežnosti in najizraziteje izraža človeškost, ki pa je tesno povezana s človekovo simbolno zmožnostjo. Človek kot simbolno bitje si mora za preživetje ustvarjati svoj reflektivni svet, zaradi česar nič ne doživlja surovo, ampak vse preoblikuje na način svojega gledišča. Etika tako človeka usposablja, da živi in deluje kot človek. Človek je kot nosilec etosa sam svoj dejavnik in cilj etičnega uresničevanja. Vse je namenjeno njegovi sreči ali izpopolnitvi. S posluhom za etično izkušnjo si človek oblikuje spretnosti in kreposti, da obvladuje ta proces. Pri usmerjanju prizadevanja volje je odločilna umska presoja, v procesu pa sta pomembni tudi čustvena in dialoška določenost ali pogojenost (Juhant 2009, 22).

2.2 Vrednote (vrline)

Osnovno izhodišče etičnega delovanja so vrednote in norme. Temeljne vrednote etike so prvine, ki imajo velik pomen za človekovo življenje in preživetje. Za njihovo udejanjanje so potrebne norme, ki omogočajo urejevanje ali spoštovanje vrednot, torej ima vsaka vrednota, ki jo spoštujemo, odgovarjajočo normo, po kateri je ta vrednota deležna brezpogojnega spoštovanja. Če spoštujemo življenje kot vrednoto, pomeni, da spoštujemo tudi normo, ki pravi »ne ubijaj« oz. »spoštuj življenje«. Za uveljavljanje te norme človek potrebuje ustrezne kreposti, ki ga usmerjajo in usposabljaajo za spoštovanje teh vrednot. Aristotel (1994, 81) pravi: *»Kar pa delamo v skladu z vrlino, ni narejeno pravično ali umerjeno že samo s tem, da je narejeno, ampak je pri tem največjega pomena vprašanje, kako je narejeno: predvsem mora biti narejeno zavestno, dalje na osnovi neke samostojne odločitve – odločitve, ki jo sprejmemo zaradi stvari same – in končno mora biti storjeno z vso odločnostjo in brez omahovanja.«*

Schwartz (2012) takole našteva temeljne vrednote: *»Vrednote so prepričanja, vezana na čustva. So čustveni (emocijski) pripravki (konstrukti), ki prevevajo specifične dejavnosti in drže; so abstraktni cilji, usmerjajo izbor ali vrednotenje dejanj, dogodkov, ljudi, politik.«* Skladno s splošnimi potrebami človekovega položaja, potrebami človeških bitij kot bioloških stvaritev, zahtevami za usklajeno delovanje in potrebami blagostanja ter preživetja Schwartz (2012) po pomembnosti razvršča deset splošnih temeljnih vrednot:

1. samousmeritev: neodvisno mišljenje in dejavnost (izbira, ustvarjanje in raziskovanje);
2. spodbujanje: pobude, novosti in izzivi v življenju;
3. uživanje: užitek in čutno uživanje;
4. dosežki: osebni uspeh v dokazovanju sposobnosti glede na družbene standarde;
5. moč: družbeni status in prestiž, kontrola in vladanje nad ljudmi in viri;
6. varnost: varnost, usklajenost in trdnost družbe, odnosov in samega sebe;
7. soglasnost: omejitev (krotitev) dejanj, nagnjenj in prevevanj, ki bi utegnili kvariti ali oškodovati druge ali oskruniti socialna pričakovanja in norme;
8. izročilo: spoštovanje, izvršitev in sprejemanje navad in idej, ki jih tradicionalna kultura ali religija predvideva zame;
9. dobrohotnost: ohranjati in povečevati blaginjo teh, s katerimi je kdo stalno v osebnem stiku (v skupini);
10. splošnost: razumevanje, spoštovanje, strpnost in varovanje blaginje ljudi in narave.

Vrlinsko usposobljen človek je sposoben osnovne vrline, to je odprtost za drugega, ki temelji na univerzalni človeški izkušnji, da šele z drugimi lahko uresničujemo svoje življenje in dosežemo njegove osnovne cilje, kar pa nas stalno vodi v dialoško življenje – življenje z drugimi in prek drugega (Juhant in Žalec 2008, 40).

2.3 Človekovo dostojanstvo in človekove pravice

Beseda dostojanstvo izvira iz latinske besede *dignitas* in pomeni, da je vsaka oseba vredna časti in spoštovanja za to, kar je, in ne za to, kar lahko stori. Z drugimi besedami, človekovega dostojanstva ni mogoče zaslužiti in ga ni mogoče odvzeti. Neal (2015) pravi: »Priznanje pripadajočega dostojanstva [...] vseh članov človeške družine je temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu.« Človekovo dostojanstvo je najvišje moralno in pravno načelo.

Moč UDHR so ideje za spremembo sveta, da vsem ljudem zagotovijo svobodo, enakost in dostojanstvo. Verjetno so najlepše besede katerega koli mednarodnega sporazuma prav te (UDHR 2015, 4): »Vsa človeška bitja so rojena svobodna ter enakovredna dostojanstvu in pravicam. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim v duhu bratstva.« Z deklaracijo si mnogi ljudje niso bili sposobni zagotoviti svobode pred mučenjem, neupravičeno zaporno kaznijo, prisilnim izginotjem, preganjanjem in nepravilno diskriminacijo ter glede pravičnega dostopom do izobraževanja, gospodarske priložnosti in ustreznih sredstev zdravstvenega varstva, ampak so pridobili nacionalno in mednarodno zaščito za svoje pravice skozi močno arhitekturo mednarodnega pravnega sistema človekovih pravic.

2.4 Svetovni etos in skupne vrednote

Etični teoretiki menijo, da obstajajo univerzalna izhodišča, po katerih bi se morali vsi ljudje ravnati, če naj sobivamo drug z drugim. Sočutnost do drugega je nujni pogoj za sobivanje vseh ljudi in temeljna postavka človeka kot etičnega bitja. Ljudje menimo, da bi bilo poenotenje temeljnih vrednot glede zagotavljanja človekovega obstoja dobro, ker šele nato lahko delujemo za druge in bolj specifične vrednote. Poenotenje okrog vrednot življenja vključuje tudi poenoteno etično delovanje, ki je izvor človekove sreče, saj, kot je zapisal že Aristotel, le to človeku prinaša srečo in izpolnitev.

Med prve teoretike, ki so uporabili in raziskali pojem *globalen (svetoven)*, sodi teolog Hans Kung, ki trdi, da brez morale, brez univerzalno zavezujočih etičnih norm in brez globalnega standarda narodom preti nevarnost, da bodo zapadli v krizo, ki bi lahko na koncu pripeljala do nacionalnega propada in politične katastrofe. Poudarja, da samo v svetovnih religijah posameznik lahko najde vez med univerzalno in absolutno etičnostjo. Zaradi tega je prepričan, da je mogoče vzpostaviti globalno etičnost s pomočjo dialoga med svetovnimi religijami in njihovimi tradicijami, ki bodo ugotovile in izoblikovale temeljne vrednote, skupne vsem, da bodo vplivale na soglasje vseh ljudi sveta (Kung 2008, 184).

Sen (2009, 176) pravi, da svetovna kultura nastaja ob premagovanju siromašenja ljudi in krepitevi njihove svobode. Neogrožene in neujete osebe bodo zadovoljne in mirne ter sposobne vzajemnosti, sobivanja in sooblikovanja splošnega razvoja. Zavzema se za svobodo oz.

sposobnost preseganja ujetosti v okvire lastne identitete, kjer bodo take osebe odprte za kritično sprejemanje pametnih in koristnih novosti. Tudi preseganje gospodarsko-političnih diktatov je na tej ravni možno. Odgovornost predpostavlja možnost svobodnega razpravljanja in omogoča njegovo uresničevanje. Takšna svetovna kultura se torej začne v materinem telesu in zibki z vsakim novim bitjem in nadaljuje v dialogu, ki se ne zapre na nobeni ravni človekovega osebnega in družbenega delovanja.

3 HUMANITARNO DELOVANJE

Grška beseda za *namen* je *telos*, iz katere je sestavljena daljša beseda *teologija*. Teologija vsakega posameznega projekta je njegov končni namen, smoter ali končni cilj. Moralni namen humanitarnega delovanja ali humanitarne organizacije je lahko razumljen z Aristotelovim prepričanjem, da ima vse neločljiv cilj, h kateremu teži. Kakšen je torej cilj humanitarnega delovanja? Kot je cilj ladje, da je ladja, je cilj humanitarnega delovanja, da je humanitarno. Toda kako razumemo, da smo humanitarni? Kakšen je cilj? Kaj naredi dejanje bolj humanitarno kot katero koli drugo dejanje? Humanitarno dejanje je tisto dejanje, ki si prizadeva spoštovati in varovati človeštvo. Ta splošni cilj humanitarnega delovanja je osnovan na dveh ključnih izrazih: človeštvo ali človekoljubje in nepristranskost. Etični cilj tega politično in pravno priznanega delovanja je ohranjanje človeštva, ne glede na istovetnost vsakega posameznika. To od nas zahteva, da razumemo najbolj temeljni del humanitarne etike – idejo o človeštvu (Slim 2015, 40).

3.1 Humanitarna načela

Zaradi močnega poudarka na načelih humanitarne dejavnosti je pomembno razumevanje namena in cilja načel v etiki. Načelo je temeljni predlog ali predpisano pravilo, ki določa vedenje. Izraža osnovno resnico ali moralno normo, ki se uporablja kot univerzalni standard delovanja. Iz resnice so nato izpeljana pravila, ki predpisujejo, kako naj živimo in delujemo v skladu z načeli. Tako na primer iz načela poštenosti izhajajo pravila, da ne smemo lagati, varati, kriviti, pretiravati ali goljufati.

Načela in pravila, ki izhajajo iz njih, so največkrat predstavljena v kodeksih ravnanja in zakonih, ki določajo okvir za upravljanje poklicne prakse (Beauchamp in Childress 2013, 12). Tudi velik del poslovne etike temelji na načelih, ki so določena v kodeksih ravnanja podjetij ali večjih mednarodnih okvirih poslovanja. Načela so določena, da vplivajo na značaj in dejanja. So »vodniki za biti in delovati«. Poznamo tri tipe načel: absolutna načela, obvezna načela in načela prizadevanj (Childress 1967, 425):

- absolutna načela: so »izjemne norme«, ki se uporabljajo v vsaki situaciji. Prepoved umora je absolutno načelo za razliko od umora iz moralnih razlogov;
- obvezna načela: večina načel je obveznih in veljajo za vse, razen v primeru izjemnih okoliščin. Načelo, da bi morali skrbeti za svoje otroke, je jasen primer stalne moralne obveznosti, ki varuje življenje in zdravje drugega ter prinaša pomembne osebne in družbene koristi. Obvezna načela niso vedno absolutna, ker lahko dopuščajo izjeme, ki se pojavljajo iz različnih moralnih razlogov, ki jih je treba pretehtati glede na situacijo. Finnis (1991, 2) grozovito ponazarja: »*Obstaja veliko moralnih norm, ki so obvezne, a ne absolutne, na primer: nahranite svoje otroke. Ta moralna norma je resnična, prisilna, vendar ne absolutna. Ko je edina hrana na voljo telo sosedovega živega otroka, bo nekdo*

tako z ukrepanjem kot brez ukrepanja kršil normo.« Včasih je kršenje obvezne norme prava odločitev.

- načela prizadevanj: so ideal popolnosti, po katerih bi morali hrepeneti. To so načela odličnosti, v katerih ima proces določevanja cilja moralno vrednost, da nas usmerja proti njim, čeprav jih mogoče nikoli ne dosežemo v celoti. Razvojna načela so spodbudna in neobvezna ter zavezujoča. V verski tradiciji sta ljubezen in žrtvovanje vodili popolnosti, za kateri si moramo prizadevati, čeprav ne bomo nikoli v celoti skladni z njima.

Humanitarna načela vključujejo vse tri vrste načel. Mednarodno humanitarno pravo je načelo človekoljubja označilo za absolutno s prepovedjo umora, posilstva, mučenja, krutega in ponižujočega ravnanja ter brezciljnega oboroženega spopada, medtem ko so načela nevtralnosti, neodvisnosti in dostojanstva obvezna. Številna načela v zvezi z učinkovitostjo so v praksi pogosto spoznana kot načela prizadevanj. Za uspešno in učinkovito humanitarno delovanje danes poznamo 33 humanitarnih etičnih načel, ki so prikazana na sliki 1.

Pravna načela	Načela delovanja	Načela dostojanstva, sodelovanja in skrbništva	Načela učinkovitosti
<ul style="list-style-type: none"> • državna/nedrjavna odgovornost • skladnost in interniranje • priznanje • humano ravnanje • zaščita • podpora • previdnost • vojaška potreba • humanitarna inciativa • zavetišče 	<ul style="list-style-type: none"> • človekoljubje • nepristranskost • neodvisnost • nevtralnost 	<ul style="list-style-type: none"> • upoštevanje človekovih pravic • spoštovanje • vpletenost • krepitev zmogljivosti • odpornost • odgovornost 	<ul style="list-style-type: none"> • kolektivno delovanje • povezljivost • fleksibilnost • pravočasnost • učinkovitost • ustreznost • pripravljenost • preprečevanje • skrbni pregled • stroškovna učinkovitost • preglednost • učenje in izboljševanje

Slika 1: 33 humanitarnih načel

Vir: Slim 2015, 37.

Ker večina načel ni absolutnih v najstrožjem pomenu, jih je Dworkin (2011, 235) označil za »interpretativne koncepte«. Vsak etični sistem, ki vključuje več kot eno načelo, mora imeti moralni konflikt v določeni situaciji, s katerim, ko naredimo stvar prav po enem načelu, delamo nekaj narobe po drugem načelu. Prva oblika interpretacije tega pojava vključuje razumevanje, katero načelo je v določeni situaciji najpomembnejše. Izvirno načelo, kot je poštenost, zahteva presojo in izračun na podlagi števila obravnavanih oseb in sredstev, ki so na voljo. Kaj je na primer resnično pošteno, ko je v izrednih razmerah v begunskem taborišču lačnih 30000 ljudi, naši viri in zaloge pa so izredno nizki? Druga možna oblika moralnega konflikta se pojavi, ko po zdravi pameti in morali prisodimo prednost enega načela pred drugim, torej ko moramo pretehtati pomembnost dveh ločenih načel, da bi v določeni situaciji

in trenutku med njima našli pravo ravnovesje. Na primer: v bolnišnici Rdečega križa je stroga prepoved nošenja orožja, pripadnik milice pa ob svoji ženi, ki je na smrtni postelji, odloži plašč tako, da medicinska sestra opazi pištolo, pritrjeno na pas. Sestra vztraja, da se vojak umakne iz prostora, čeprav bi to pomenilo, da ne bi mogel biti z ženo v njenih zadnjih trenutkih. Takšna dobesedna uporaba pravila v tem kontekstu ne bi imela etičnega smisla. Veliko bolj smiselno bi bilo preložiti razpravo na kasnejši čas. Tak konflikt med človečnostjo in nevtralnostjo zahteva posebno presojo glede teže teh dveh načel v danem položaju in do ustreznih ukrepov (Slim 2015, 39).

Načela nam torej vedno povedo, kaj je dobro storiti, vendar nam ne morejo povedati, kako je najboljšo delovati v težkih situacijah. To nam pove, da so temeljna etična načela nujna, ampak v celoti ne zadostujejo etičnim izzivom humanitarnega delovanja.

3.2 Moralne odločitve in moralna odgovornost

Humanitarno delovanje predstavlja vrsto etičnih izbir in težavnih položajev. Izbira je pogosto težka, saj vsebuje pomembne čustvene elemente. Velikokrat se odločimo na podlagi razumske razprave (ali sprejeti novo službo, se ločiti, ali prekiniti humanitarno operacijo itd.). V posteljo gremo odločeni in zaspimo. Ko se zjutraj zbudimo, nam je težko zaradi sprejetih odločitev in se začnemo nagibati k drugi možnosti. Včasih to oklevanje nastane zaradi strahu ali pomanjkanja moralnega poguma, najpogosteje pa je to nežno pritiskanje s strani naše volje ali želje. Preprosto ne moremo nadaljevati z odločitvijo, ker se nam ne zdi prav. Do takšnih moralnih nihanj prihaja, ker nas usmerjajo naša volja in čustva. Izbira, za katero smo se odločili prostovoljno in s svobodno voljo, bo vseč tudi naši vesti in intuiciji. To bomo želeli storiti. Aquinas (1945, 279) vključi ta čustveni vidik, ko pravi: *»Zato izbira bistveno ni akt razloga, temveč volje: tako je izbira uspešna v določenem gibanju duše proti dobrem, ki je bilo izbrano.«* Prisotnost »dušne želje« je v teološkem jeziku igra čustev in vesti, ki nam govorita, ali smo na pravi poti v naših etičnih odločitvah (Aquinas 1945, 279).

Slim (2015, 120–128) ločuje več vrst moralnih ali etičnih odločitev, ki so predstavljene v nadaljevanju.

Očitna izbira – visoka stopnja zanesljivosti

To je najboljša izbira. Pri tej izbiri sta prisotna tako moralna gotovost kot tudi praktična izvedljivost. Na primer: v humanitarni operaciji bi to lahko bila preprosta izbira nepristranskosti, kadar raziskava pokaže, da so otroci v okrožju A veliko bolj podhranjeni kot otroci v okrožju B. Humanitarni program bi se moral tako najprej osredotočiti na okrožje A (Slim 2015, 120).

Kompromis – izbira z moralno izgubo

Nekatere izbire so očitne in izvedljive, vendar pa vključujejo veliko izgubo. Izbira A je lahko boljša od B ali C, vendar lahko povzroči veliko slabega. Izguba je načeloma lahko materialni interes ali humanitarni vpliv (Slim 2015, 121). Lepora in Goodin (2013, 15–20) razlikujeta tri vrste kompromisov. To so:

- zamenjava: ena stranka želi a, b, c in d, druga stranka pa želi e, f, g in h; namesto tega se odločijo za tretjo možnost x, y in z;
- križišče: ena stranka želi o, p, q in r, druga stranka pa želi q, r, s in t; odločijo se za q in r. Tu gre za ustvarjanje dogovora iz obstoječih možnosti, ki se pojavijo pri obeh strankah;
- konjunkcija: ena stranka želi o, p, q in r, druga stranka pa želi ne-o, ne-p, ne-q in ne-r. Obe stranki se dogovorita za o in p ter ne-q in ne-r. V tem položaju se vsaka stranka strinja, da se pogodi za nekaj, kar hoče in kar gotovo ne želi. To je največkrat najhujša vrsta kompromisa.

Nezanesljiva izbira

Številne izbire vključujejo visoko stopnjo negotovosti. Te izbire največkrat vsebujejo vrline poguma in modrosti. Negotove odločitve prinašajo visoko stopnjo moralnih tveganj, a tudi kadar prinašajo slab rezultat, je določitev lahko etična. Pri humanitarnem ukrepanju je lahko negotova odločitev izbira programov (kakšna pomoč in zaščita najverjetneje najbolje delujeta) ali odločitve glede varnosti (kdaj je ekipa varna, da nadaljuje z delom na nevarnem območju) (Slim 2015, 122).

Spolzka strmina – negotove dinamične izbire

Izbira, ki jo naredimo zdaj, lahko postane prva v vrsti izbir, nad katerimi bomo imeli čedalje manj nadzora in povzročajo vedno slabše odločitve, ki vodijo na nezaželeno moralno pot. Negotove odločitve so lahko zelo boleče. Bolečina pri teh odločitvah izhaja iz zavedanja o prihodnjem moralnem tveganju in nezmožnosti predvidevanja ter nadzora (Slim 2015, 122).

Jabolka in pomaranče – konflikt nezdržljivih vrednot

Mnogi moralni konflikti niso izbira med relativnimi vrednostmi enakih dobrin (izbira med tremi zreli jabolki), ampak so težke izbire med različnimi (izbira med zrelim jabolkom in zrelo pomarančo). Težko je na primer primerjati genija Mozarta in Michelangela ter se odločiti, kdo je večji umetnik. Tako je tudi težko izbrati med življenjem in svobodo ali med zasebnostjo in nacionalno varnostjo. Morda je najboljši pristop do takega etičnega konflikta ravno prizadevanje in iskanje načinov, dokler ne dosežemo zelenega (Slim 2015, 123).

»Umazane roke« – izbira slabega, da naredimo dobro

Zdi se, da je včasih v nekaterih situacijah najbolje narediti nekaj, kar je običajno narobe. Ta vrsta izbire je razumljena kot neizogibna etična težava, ki je potrebna za uresničevanje širših humanitarnih ciljev. Znano je, da so Grki prevarali Trojance z ukano – lesenim konjem, v katerem so se skrivali oboroženi moški. Ključno vprašanje pri takih odločitvah je, ali so humanitarno legitimne, četudi se ne usklajujejo z zakonom ali moralo (Slim 2015, 124-126).

Tragična odločitev – moralne dileme

Katero koli pot izberemo, bo vključevala izgubo, zato so take odločitve še posebej mračne. Te izgube povzročajo bolečino tudi za osebo, ki izbira. To lahko ilustriramo s primerom dvojčkov, ki ne znata plavati. Enako oddaljena od matere na različnih straneh ribnika padeta v vodo in je nemogoče rešiti oba hkrati. Kakor koli se mati odloči, bo nekako nepravilno in tragično (Slim 2015, 126).

Na kratko smo opisali strukturo različnih moralnih odločitev. Vsaka težka odločitev za seboj pušča posledice, kot sta krivda in obžalovanje. V središču humanitarnih razprav se pojavljajo vprašanja o moralni odgovornosti humanitarnih organizacij v težkih razmerah. Če etika govori o razvijanju dobrega karakterja in opravljanju prave stvari, potem postane nujno ne samo odločati, kaj je dobro, ampak tudi vedeti, kdo je to storil ali ne. Analiza in razumevanje moralne odgovornosti v humanitarnem delovanju sta pomembna zaradi treh glavnih razlogov (Slim 2015, 129):

- razumevanje in sprejemanje odgovornosti sta bistvena dela posameznikove strokovne odgovornosti in organizacijske odgovornosti;
- pomembno je pravilno dodeljevanje humanitarne odgovornosti med državami, nevladnimi akterji in mednarodnimi akterji v oboroženih spopadih ter naravnih nesrečah; akterji se morajo soočiti z dodeljenimi odgovornostmi in je ne prenašati na druge;
- imeti je treba jasen občutek obsega in omejitev osebne odgovornosti v ekstremnih razmerah. To je pomembno za duševno zdravje humanitarnih delavcev. Humanitarni delavci lahko nosijo neprimeren in nesorazmeren občutek lastne odgovornosti za slabe stvari, ki se dogajajo okrog njih.

Tako je moralna odgovornost v posameznih primerih humanitarnega delovanja pomembna iz političnih in pravnih razlogov ter tudi iz humanitarnih, organizacijskih in osebnih. Poznamo osnovni okvir moralne odgovornosti, ki se je za humanitarne organizacije izkazal za koristnega. Ta okvir se osredotoča na osem ključnih dejavnikov, ki se štejejo za bistvene, ko razmišljamo o moralni odgovornosti pri humanitarnem delu. To so: delovanje, namera, motivi, znanje in nevednost, zmožnost, ublažitev in posvetovanje (Slim 2015, 129). Predstavljeni so v nadaljevanju.

Raven delovanja

Kot moralni zastopnik lahko delujemo na različne načine: direktno ali neposredno, lahko ne naredimo ničesar ali pa prispevamo k delovanju. Tako stvari, ki jih delamo, kot tudi stvari, ki jih ne delamo, so podvržene moralni kontroli (Slim 2015, 130).

Pri neposrednem delovanju gre za delo ljudi, to delo pa je lahko dobro ali slabo. Humanitarna organizacija na primer zagotavlja zdravstveno oskrbo, a oseba, ki to delo izvaja, je lokalni partner, ki na določenem območju izvaja zdravstveno oskrbo, ali pa organizira porazdelitev sredstev. Delavec je za svoja dejanja odgovoren in njegova pojasnila morajo temeljiti na moralnih razlogih. Naslednji način delovanja je opustitev, to je odločitev, da pustimo stvari takšne, kot so. Primer opustitve je, ko ministrstvo za zdravje ne prenese informacij o nedavni seriji posilstev varuhu za človekove pravice. Delavci in organizacije so odgovorni za svoje opustitve in morajo utemeljiti, zakaj niso delovali. Takšne in drugačne oblike ter ravni delovanja so v našem življenju neizogibne. Če se vedno ne zavedamo našega delovanja, ki vpliva na življenje drugih, potem postaneta ključnega pomena jasen občutek, kaj nameravamo storiti, in vpliv, ki si ga želimo imeti (Slim 2015, 130).

Namera

Drugi element, ki ga je treba natančno preučiti v vsaki analizi moralne odgovornosti, je torej namen akterjev, vpletenih v kakršno koli situacijo. Naši nameni so najbolj temeljni del našega delovanja, saj opredeljujejo predmet naših dejanj. Pri vrednotenju humanitarne odgovornosti ne potrebujemo le enega namena in enotnega cilja. Ko želimo doseči končni cilj, bomo verjetno imeli vrsto vmesnih ciljev. Podobno lahko humanitarne organizacije hkrati opravljajo različne namere in skušajo doseči več ciljev naenkrat. S tem postanejo njihove operativne odločitve in njihovo načrtovanje bolj zapleteno (Slim 2015, 133).

Motiv

Motiv je nekaj, kar morda ne obstaja v imenu dobrega namena, temveč lahko pomaga pri usmerjanju k dobremu delovanju. Pogosto so motivi pozitivni. Tako pomagamo ljudem, ker jih ljubimo, naša naklonjenost do njih pa je dobronamerna. Včasih pa so naši motivi negativni in sebični. Na humanitarne organizacije in humanitarne delavce vplivajo različni motivi. V naravnih nesrečah, kjer so prisotne velike medijske hiše, morajo biti humanitarne organizacije videne – včasih bolj zaradi svojega ugleda kot pomoči same. Organizacije, ki se odločijo, da bodo njihove dejavnosti potekale ob glavni cesti in v bližini svetovnih medijev, lahko kršijo temeljna načela nepristranskosti, ko svoje programe nagibajo bolj h kameram kot dejanskim potrebam ljudi (Slim 2015, 134).

Kot smo videli, je svobodna volja bistvena pri ustvarjanju resničnega namena. Naši nameni so tisto, kar želimo storiti. Ena od najbolj ekstremnih oblik motiva je prisila. Če sem prisiljen

nekaj storiti, potem ne morem biti za svoje ravnanje odgovoren na enak način. Ko je v igri prisila, se stopnja odgovornosti prisiljene osebe občutno zmanjša. V sili, grožnji in strahu ne moremo biti odgovorni za svoja dejanja, kot smo, če sami izberemo svoje cilje in oblikujemo lastne namere (Slim 2015, 135).

Znanje in nevednost

Znanje je osrednje težava pri vprašanih moralne odgovornosti in krivde. Moralna malomarnost je biti neveden, če lahko poiščemo pomembne informacije o situaciji. Tako moralni filozofi razlikujejo med nepredvidljivo nevednostjo in nepremagljivo nevednostjo. Nepredvidljiva nevednost je stanje neznanja, ki ga lahko osvojimo ali prevzamemo. Humanitarnim organizacijam je na voljo zadosti informacij, da se bolje seznanijo z verjetnostjo tveganj in učinkov, ki so posledica njihovih odločitev. Nepremagljiva nevednost pa je pomanjkanje znanja, ki ga v času sprejetja odločitve, oblikovanja strategije ali same operacije ni mogoče pridobiti. Odgovornost humanitarnega delovanja se tu zmanjša prav zaradi neizogibnega pomanjkanja znanja (Slim 2015, 136).

Zmožnosti

Naslednji vidik moralnega delovanja, ki ima pomemben vpliv na moralno odgovornost, je zmožnost akterja v določeni situaciji. Humanitarna organizacija je lahko resnično odgovorna za tista dejanja, ki jih dejansko lahko naredi. Kot je ugotavljal že Aristotel, je oseba odgovorna samo za tiste stvari, ki so v njeni moči. Torej nismo moralno malomarni, če ne hitimo v boj pomagat desetim napadenim vojakom, medtem ko je to za nas fizično nemogoče. Humanitarna organizacija je tako kriva za nekaj slabega le, če bi to lahko storila bolje ali pa če bi bilo bolje storiti nič. Na enak način ni upravičeno kritizirati humanitarne organizacije, ker ne ustavi zlorabe proti civilistom, če preprosto ni v njeni moči, da to prepreči (Slim 2015, 136).

Ublažitev

Težave s popolno nemočjo vodijo naravnost k ublažitvi, naslednjemu ključnemu faktorju pri ocenjevanju moralne odgovornosti. Četudi nimamo moči, da preprečimo nekaj slabega ali naredimo nekaj dobrega, obdržimo odgovornost za ublažitev najhujšega in storimo naslednjo najboljšo stvar, ki je v naši moči. Torej smo vedno odgovorni za ublažitev razmer, ki jih ne moremo popolnoma nadzorovati. Pri humanitarnem delu je moč le redko popolna, zato je dolžnost ublažitve zelo pogosta (Slim 2015, 137).

Posvetovanje

Zadnja bistvena sestavina pri ocenjevanju moralne odgovornosti je dolžnost posvetovanja v vsaki situaciji. Humanitarna organizacija, ki ne more dokazati, da si je prizadevala za posvetovanje v danem položaju, je upravičeno izpostavljena etični kritiki (Slim 2015, 138).

3.3 Načela dobrega humanitarnega donatorstva

Leta 2003 je bilo za obravnavanje naraščajočega razmišljanja o izboljššanem usklajevanju in vzajemnem učenju med donatorji, ki lahko vodita k učinkovitejšemu humanitarnemu delovanju, izdelanih 23 načel dobrega humanitarnega donatorstva (GHD). Od ustanovitve pobude GHD so člani skupaj opredelili najboljšo prakso, ki spodbuja bolj usklajen in učinkovit sistem financiranja ter podpira načelno humanitarno delovanje. Vse najboljše prakse temeljijo na trdnih raziskavah in dokazih članov GHD. Načela zagotavljajo okvir za vodenje uradnikov humanitarne pomoči in mehanizem za spodbujanje večje odgovornosti donatorjev (GHD 2016).

Cilji in opredelitve humanitarnega donatorstva so (GHD 2016):

1. Cilji humanitarnega ukrepanja so reševanje življenj, ublažitev trpljenja in vzdrževanje človekovega dostojanstva med in po naravnih nesrečah ter krizah, ki jih povzroči človek, ter okrepiti pripravljenost in preprečiti nastanek takih situacij.
2. Humanitarno delovanje morajo voditi humanitarna načela človekoljubja, kar pomeni osredotočenost na reševanje človeških življenj in zmanjševanje trpljenja, kjer koli je to potrebno. Ta načela so: nepristranskost, kar pomeni izvajanje ukrepov izključno na podlagi potrebe, brez diskriminacije; nevtralnost, kar pomeni, da humanitarni ukrepi ne smejo dajati nobene prednosti nobeni strani oboroženega spopada ali drugega spora; in neodvisnost, kar pomeni avtonomijo humanitarnih ciljev iz političnih, gospodarskih, vojaških ali drugih ciljev akterja.
3. Humanitarni ukrepi vključujejo zaščito civilistov in zagotavljanje hrane, vode, sanitarij, zatočišča, zdravstvenih storitev in drugih predmetov pomoči, ki se izvaja v korist prizadetih ljudi in olajša vrnitev v normalno življenje ter preživetje.

Splošna načela so (GHD 2016):

4. Spoštovati in spodbujati je treba izvajanje mednarodnega prava in prava begunstva ter človekove pravice.
5. Med primarno odgovornostjo držav za žrtve nesreč znotraj svojih meja si prizadevajo zagotoviti prožno in pravočasno financiranje na podlagi obveznosti prizadevanja za izpopolnjevanje humanitarnih potreb.
6. Dodeljevanje humanitarnega sklada mora biti sorazmerno s potrebami.
7. Humanitarno delovanje se izvaja v čim večji meri z ustreznim vključevanjem upravičencev v načrtovanje, izvajanje, spremljanje in vrednotenje humanitarnega odziva.
8. Okrepiti je treba zmogljivost prizadetih držav in lokalnih skupnosti, da bi preprečili ali omilili humanitarne krize, s ciljem zagotoviti vladam in lokalnim oblastem večjo sposobnost izpolnjevanja svoje odgovornosti ter učinkovito usklajevanje s partnerji humanitarne pomoči.

9. Zagotoviti je treba humanitarno pomoč na način, ki podpira okrevanje in dolgoročno prizadevanje za zagotovitev podpore ter krepitev trajnostnega načina preživljanja.
10. Podpirati in spodbujati je treba osrednjo in edinstveno vlogo ZN.
11. Prizadevati si je treba za to, da financiranje humanitarnih ukrepov v novih krizah ne bo negativno vplivalo na zadovoljevanje potreb v tekočih krizah.
12. Priznati je treba potrebo po dinamičnem in prilagodljivem odzivu na spreminjajoče se humanitarne krize in si prizadevati za zagotovitev predvidljivosti in prožnosti pri financiranju humanitarnih organizacij, skladov ZN, programov ter drugih ključnih humanitarnih akterjev.
13. Ob poudarjanju pomembnosti preglednega in strateškega določanja prednostnih nalog in finančnega načrtovanja s strani izvajalskih organizacij je treba preučiti možnost izboljšanja prožnosti dodeljevanja sredstev in uvedbe dolgoročnejših ureditev financiranja.
14. Sodelovati je treba odgovorno in na podlagi porazdelitve bremena ter konsolidiranega medinstitucionalnega sporazuma ZN in mednarodnega gibanja Rdečega križa ter Rdečega polmeseca z aktivno podporo oblikovanju skupnih humanitarnih načrtov, ki so primarni instrument za strateško načrtovanje, določanje prednostnih nalog in usklajevanje v kompleksnih nesrečah.

Zagotavljanje standardov in krepitev izvajanja imata naslednje cilje (GHD 2016):

15. Podana je zahteva, da se izvajanje humanitarnih organizacij v celoti drži dobre prakse in se zavzema za spodbujanje odgovornosti, učinkovitosti in uspešnosti pri izvajanju humanitarne pomoči.
16. Potrebno je spodbujanje uporabe smernic in načel Medgeneracijskega stalnega odbora o humanitarni dejavnosti, vodilnega načela o notranji razselitvi in kodeksa ravnanja iz leta 1994 za mednarodno gibanje Rdečega križa in Rdečega polmeseca ter nevladne organizacije pri podpori v nesrečah.
17. Ohraniti je treba pripravljenost za podporo pri izvajanju humanitarnih ukrepov, vključno z omogočanjem varnega humanitarnega dostopa.
18. Pomemben je podporni sistemi za načrtovanje izrednih razmer, vključno z ustreznim dodeljevanjem sredstev in krepitevijo zmogljivosti.
19. Potrditi je treba primarni položaj in priznavanje vodilne vloge civilnih organizacij pri izvajanju humanitarne dejavnosti, zlasti na območjih, ki so jih prizadeli oboroženi spopadi.
20. Potrebna je podpora izvajanju smernic iz leta 1994 o uporabi sredstev vojaške in civilne zaščite za pomoč pri nesrečah in smernic iz leta 2003 o uporabi sredstev vojaške in civilne obrambe za podporo humanitarne dejavnosti ZN v kompleksnih razmerah.

Učenje in odgovornost se nanašata na naslednje (GHD 2016):

21. Podpirati je treba pobude za učenje in odgovornost za uspešno ter učinkovito izvajanje humanitarnega delovanja.
22. Spodbujati je treba redne ocene mednarodnih odzivov na humanitarne krize, vključno z oceno donosnosti donatorjev.
23. Zagotoviti je treba visoko stopnjo točnosti, pravočasnosti in preglednosti pri poročanju donatorjev uradnikom ter spodbujati razvoj standardiziranih formatov za takšno poročanje.

3.4 Kodeks ravnanja mednarodnega gibanja Rdečega križa in Rdečega polmeseca ter nevladnih humanitarnih organizacij v nesrečah

Ta kodeks ravnanja skuša vzpostavljati standarde vedenja. Ne gre za operativne podrobnosti (na primer: kako bi morali ustanoviti begunski kamp), temveč si prizadeva ohraniti visoke standarde neodvisnosti in učinkovitosti v nevladnih organizacijah ter mednarodnem gibanju Rdečega križa in Rdečega polmeseca pri njihovih odzivih na nesreče. Gre za prostovoljni kodeks, ki ga uveljavlja volja organizacije.

Kodeks ravnanja določa deset temeljnih načel in tri priloge s priporočili vladam prizadetih držav, vladam donatorjev in medvladnim organizacijam (ICRC 1994).

Odzivni program obsega naslednjih deset načel (ICRC 1994):

1. Pravica do prejema in ponujanja humanitarne pomoči je temeljno humanitarno načelo, ki bi ga morali uživati vsi državljani vseh držav. Pri izvajanju te odgovornosti je potreben neoviran dostop do prizadetega prebivalstva. Glavna motivacija odziva na nesrečo je ublažitev trpljenja ljudi, predvsem tistih, ki najslabše prenašajo stres zaradi nesreče.
2. Pomoč je podana ne glede na raso, vero ali državljanstvo. Prednostne naloge so določene le na podlagi potrebe. V okviru programov so vključeni razmisleki o sorazmernosti. Človeško trpljenje je treba ublažiti, kadar koli je ugotovljeno; življenje je povsod dragoceno. Izvajanje takšne univerzalne, nepristranske in neodvisne politike je učinkovito ob dostopu do potrebnih sredstev in vseh žrtvah nesreč.
3. Pomoč ni na strani nobenega političnega ali verskega stališča.
4. Pomembno je neodvisno delovanje od tujih vladnih politik, če ne sovpada od lastne politike in strategij izvajanja humanitarnega delovanja. Za zaščito neodvisnosti se izogibamo odvisnosti od enega samega vira financiranja.
5. Potrebno je spoštovanje kulture in običajev skupnosti na območju delovanja.
6. Vsi ljudje in vse skupnosti imajo tudi v nesreči svoje zmogljivosti in ranljivosti. Kadar je to mogoče, te zmogljivosti okrepimo z zaposlovanjem lokalnega osebja, nakupom lokalnih materialov in trgovanjem z lokalnimi podjetji.

7. Učinkovito olajšanje in trajno rehabilitacijo je najboljšje doseči, če upravičenci do pomoči sodelujejo pri načrtovanju, upravljanju in izvajanju programa pomoči.
8. Vsi ukrepi vplivajo na možnost za dolgoročni razvoj bodisi v pozitivnem bodisi negativnem smislu. Posebno pozornost namenjamo zmanjševanju negativnega vpliva, ki si prizadeva preprečiti dolgoročno odvisnost upravičencev od zunanje pomoči.
9. Pomembna je odgovornost do tistih, ki jim želimo pomagati, in tistih, od katerih prejemamo vire. Programi temeljijo na visokih standardih strokovnosti in strokovnega znanja za zmanjšanje izgub dragocenih virov.
10. Potrebno je spoštovanje žrtev nesreč kot enakovrednih ljudi. Javnosti poročamo objektivno stanje nesreče s poudarkom na zmogljivosti žrtev nesreč in ne le o njihovi ranljivosti in strahovih. Pri medijski pozornosti se izogibamo tekmovanju z drugimi organizacijami.

Prva priloga, ki zajema priporočila vladam prizadetim držav, je sestavljena iz naslednjih petih členov (ICRC 1994):

- Vlade morajo priznati in spoštovati neodvisnost, človekoljubnost in nepristranskost ukrepov humanitarnih organizacij.
- Vlade bi morale olajšati hiter dostop do žrtev nesreč, torej hiter vstop osebja in hitro odobritev tranzitnih, vstopnih in izstopnih vizumov.
- Vlade bi morale letalom nuditi brezplačen in neomejen prehod ter olajšati pretok blaga in informacij.
- Vlade bi si morale prizadevati za skupno načrtovanje in usklajeno informiranje med samim delovanjem humanitarnih organizacij.
- V primeru oboroženega spopada olajšave urejajo ustrezne mednarodne določbe in humanitarno pravo.

Naslednja priloga je sestavljena iz treh členov in zajema priporočila vladam donatoricam (ICRC 1994):

- Vlade donatorice bi morale priznati in spoštovati neodvisne, človekoljubne in nepristranske ukrepe nevladnih humanitarnih organizacij.
- Vlade donatorice morajo zagotoviti finančna sredstva z jamstvom za operativno neodvisnost nevladnih humanitarnih organizacij, ki sprejemajo financiranje in materialno pomoč v enakem duhu kot oni; človekoljubje in neodvisnost delovanja.
- Vlade donatorice bi morale priznati pomen sprejemanja odgovornosti za varnost in svobodo dostopa osebja humanitarnih delavcev na območje nesreče.

Zadnja priloga se nanaša na priporočila medvladnim organizacijam in je sestavljena iz štirih načel (ICRC 1994):

- Mednarodni gospodarski subjekti bi morali priznavati lokalne in mednarodne organizacije kot dragocene partnerje ter spoštovati njihovo integriteto in neodvisnost.

- Medvladne organizacije bi morale vladam gostiteljicam pomagati zagotavljati splošni usklajevalni okvir pri nesrečah, ki zahtevajo mednarodni odziv.
- Mednarodne organizacije bi morale širiti varnostno zaščito, ki jo nevladnim humanitarnim organizacijam zagotavljajo organizacije ZN.
- Mednarodni gospodarski subjekti morajo nevladnim humanitarnim organizacijam zagotoviti enak dostop do ustreznih informacij, kot je dodeljen organizacijam ZN.

3.5 Humanitarna listina

Humanitarna listina določa etično in pravno podlago načel zaščite ter temeljne in minimalne standarde. V zvezi s pravicami in obveznostmi povzema temeljna pravna načela, ki najbolj vplivajo na dobro počutje tistih, ki jih je prizadela nesreča ali oborožen spopad. Glede skupnega prepričanja poskuša doseči soglasje med humanitarnimi organizacijami glede načel, ki bi morala urejati odzivanje na nesreče ali konflikte, vključno z vlogami in odgovornostmi različnih akterjev (The sphere project 1997). V nadaljevanju so navedena temeljna načela Humanitarne listine.

Prepričanja

Humanitarna listina izraža skupne poglede humanitarnih organizacij, da imajo vsi ljudje, ki jih je prizadela naravna nesreča ali oborožen spopad, pravico do zaščite in pomoči, ki zagotavlja osnovne življenjske pogoje in dostojanstvo. Načela, opisana v tej listini, veljajo za vse, se odražajo v mednarodnem pravu in izhajajo iz temeljnega moralnega načela človečnosti – da so vsi ljudje rojeni v svobodi in enaki v dostojanstvu in pravicah (The sphere project 1997).

Vloga

S prizadevanji in podporo lokalnih skupnosti so izpolnjene osnovne potrebe prizadetih ljudi. Primarna vloga in odgovornost je pravočasno zagotavljanje zaščite in varnosti ljudi. Vsi državni in nedržavni akterji naj spoštujejo nepristransko, neodvisno in nevtrarno vlogo humanitarnih organizacij ter naj omogočajo njihovo delo z odpravo nepotrebnih pravnih in praktičnih ovir (The sphere project 1997).

4 ŠTUDIJA PRIMERA V LIBERIJI: DOJEMANJE IN TVEGANJE KORUPCIJE PRI HUMANITARNI POMOČI

Študija preučuje tveganje korupcije, povezane z dostavo humanitarne pomoči v Liberiji. Temelji na kratkoročnem obisku z omejenim številom intervjujev z lokalnimi prebivalci in osebjem humanitarne organizacije. Liberija je bila do leta 2003 država mnogih konfliktov, ki so povzročili trpljenje številnih prebivalcev. Humanitarna pomoč je bila nujno potrebna. Potrebe so bile velike in prav zato je bila vsaka koruptivna zloraba pomoči še posebej problematična. Študijo primera je izvedel Kevin Savage, v sodelovanju z Mulbah S. Jackollie, D. Maxim Kumeh in Edwin Dorbor.

4.1 Namen in potek

Namen te študije je spodbujati učinkovitejše izvajanje humanitarne pomoči in konstruktiven prispevek za boljše upravljanje korupcijskega tveganja znotraj humanitarnih organizacij. Cilj je torej spodbujati (Savage idr. 2007, 5):

- boljše razumevanje humanitarnih organizacij in njenih delavcev o ključnih tveganjih korupcije;
- delitev učink in obstoječih orodij, sistemov ter politik za zmanjševanje tveganja korupcije in njeno obravnavanje;
- razmišljanje o izboljšanju orodij, sistemov in politik za boljše upravljanje in zmanjševanje tveganja korupcije.

Študija je potekala v partnerstvu z Oxfamom s financiranjem Evropske komisije oz. Urada za humanitarno pomoč. Raziskava je bil izvedena s poglobljenim pogovorom s posamezniki in s preteklimi ter prisotnimi člani osebja z različnih položajev humanitarnih organizacij.

Z mednarodnim in lokalnim osebjem je bilo opravljenih štiriindvajset intervjujev, dvanajsturni sestanek pa je potekal z zainteresiranimi vodstvenimi delavci, ki so jim bili predstavljeni celoten raziskovalni projekt, začetne ugotovitve in glavne skrbi ter vprašanja na temo obvladovanja tveganja korupcije. Poleg tega so študijo primera dopolnili še z intervjujem z donatorjem in dvema mednarodnima podjetjema, ki zagotavljata blago in storitve humanitarnim organizacijam v Liberiji in drugje. Sodelujoči uslužbenci so prišli iz 13 različnih organizacij, njihove izkušnje pa segajo vse od dela v Liberiji do delovanja v nevladnih humanitarnih organizacijah, ZN in Mednarodnega odbora Rdečega križa. Skupina članov Pobude za pozitivne spremembe je izvedla 23 razprav v fokusnih skupinah in 16 poglobljenih individualnih intervjujev. Študija je bila izvedena med letom 2003 in 2006.

4.2 Opredelitev korupcije

V tej študiji se uporablja splošno sprejeta definicija korupcije, ki pravi, da je korupcija »zloraba zaupane moči za zasebni dobiček« (Savage idr. 2007, 8).

4.3 Humanitarna pomoč ob endemični korupciji

Liberija že dolgo velja za državo, v kateri je korupcija zelo razširjen pojav, ki je storjena s strani ameriško-liberijske vladajoče elite ali tiranskega režima med konfliktom Samuela Doeja in vojakov Charlesa Taylorja. V konfliktu je bilo ubitih približno 250000 ljudi, razselil pa je tudi milijone ljudi in uničil skoraj vso infrastrukturo. V obdobju med letoma 1980 in 2003 je šla država skozi različne faze državljanske vojne in vojne s sosednjimi državami. Koruptivna zloraba pomoči in naravnih virov je bila pomemben dejavnik nadaljevanja konfliktov in nezmožnosti vzpostavitve miru (Savage idr. 2007, 9).

V 19. stoletju so v Združenih državah Amerike prepovedali in ukinili suženjstvo. Leta 1847 je bila s strani prvih osvobojenih sužnjev z ustavo po ameriškem vzorcu ustanovljena Liberija, prva neodvisna afriška republika. Liberija je imela že na začetku stalne težave z oblastjo, na kateri so bili večinoma potomci ameriških prišlekov in je veljala za najbolj vpliven družbeni sloj, ter s sosednjima Sierr Leone, ki je bila pod okriljem britanske kolonialne oblasti, in Slonokoščeno obalo, ki je bila pod Francozi. Leta 1951 so se predsedniških volitev lahko prvič udeležili tudi avtohtoni prebivalci, čeprav je oblast ostajala v rokah nekaj tisočih ameriških Liberijcev. Njihova vladavina se je leta 1980 končala z vojaškim udarom, ki sta mu v naslednjih 20 letih sledili dve državljanski vojni. Z vojaškim udarom je oblast prevzel Samuel Doe, ki je s ponarejenimi volitvami leta 1985 sedel na predsedniški stol, le pet let kasneje pa se je njegova politično nestabilna oblast končala, ko so ga usmrtili uporniki pod vodstvom princa Yoremia Johnsona. Z uporom nekdanjega vladnega urednika Charlesa Taylorja, ki je bil obsojen korupcije, se je leta 1989 začela sedemletna državljanska vojna, ki je v Liberijo prinesla veliko pomanjkanje, revščino in nasilje. Boj za oblast med Taylorjem in Johnsonom je zaznamovala izredna krutost. Uporniki so množično morili civilno prebivalstvo in v svoje vrste vključevali otroke (Atkinson 1997, 22).

Takratno vojno gospodarstvo je bilo odvisno od nezakonitega obdavčevanja in pridobivanja ter izvoza naravnih virov, kot so guma, diamanti in zlato. Leta 2001, ko je bila celotna regija vpletena v konflikt, je mednarodna skupnost uvedla sankcije na izvoz diamantov iz Liberije, ker jih je Taylor uporabljal za financiranje svojih vojnih prizadevanj in podporo Nacionalne združene fronte v Sierr Leone. Taylor je organiziral obširno mrežo korupcije, ki je delovala po celem svetu. Z izkoriščanjem liberijskih vladnih uradnikov in izmišljenih podjetij je izvozil ogromne količine lesnih virov za osebni dobiček, s katerim mu je bil omogočen uvoz orožja. Kljub ogromnim potrebam po pomoči, ki se je v tem času znatno povečala, so se humanitarne organizacije soočale z velikimi težavami pri ustvarjanju ustrezne finančne

podpore programov. Raziskave, ki sta jo konec leta 2001 izvedli UNHCR in organizacija Save the children, so svetovni javnosti dokazale, da se je v programih te humanitarne pomoči odvijalo koruptivno delovanje. Z uporniki, ki so skoraj prevzeli kontrolo v državi, se je Taylor avgusta 2003 strinjal, da odide v Nigerijo (Savage idr. 2007, 11).

Prehodna vlada, ki je sledila Taylorju, je bila prav tako obtožena široko razširjene goljufije in korupcije. Zaskrbljenost nad tem je vodila donatorje za oblikovanje liberijskega ekonomskega in delovnega načrta, ki je omejeval prehodno vlado. Postavili so ministrstvo za nadzor financiranja, sodnike in protikorupcijsko komisijo, ki niso bili državljani Liberije. Načrt je prehodna vlada zavrnila, a se je po močnem pritisku zahodne in afriške vlade sčasoma strinjala z izvajanjem upravljanja in gospodarjenja programa GEMAP ter priznala, da je šibko javnofinančno upravljanje oviralo prizadevanja za sistemsko preverjanje korupcije. Vlada Johnson-Sirleafove, ki je trajala od leta 2006, se je neposredno osredotočala na odpravo korupcije. Takrat je liberijski parlament ratificiral protikorupcijsko konvencijo tako ZN kot tudi konvencijo Afriške unije. Prijeti so bili številni vladni uradniki, obtoženi korupcije (Savage idr. 2007, 12).

Humanitarni akterji v Liberiji tako delujejo na območju, kjer je korupcija velika skrb in je prisotna ne le s spodbijanjem učinkovitosti programov pomoči, ampak tudi z zlorabo in izkoriščanjem krize ter pomoči. Po mirovnem sporazumu in kasnejšem povečanju stabilnosti korupcija v Liberiji izgublja svojo moč (Savage idr. 2007, 12).

Poznamo tri splošne težave humanitarnih akterjev v zvezi s korupcijo. Prvič, vsa korupcija, razširjena po vsej državi, vpliva na večino zasebnih in javnih podjetij ter poveča stroške poslovanja, kar pomeni, da lahko z določenimi sredstvi storimo manj. Drugič, ta razširjenost povečuje tveganje koruptivnega ravnanja osebja organizacije. Tretjič, boj proti korupciji je težak zaradi nepravilnega pravnega, pravosodnega ter varnostnega sistema in stopnje toleriranja korupcije, ki je prisotna v celotni družbi (Savage idr. 2007, 13).

4.4 Zaznavanje korupcije prizadetih ljudi

Študija je bila izvedena z ljudmi, ki jih je prizadela kriza: s tistimi, ki so bili ob konfliktu izseljeni in so pomoč prejeli v taboriščih, in tistimi, ki so bili prizadeti, čeprav niso bili razseljeni. Študija je spraševala po njihovih izkušnjah s humanitarno pomočjo in v kolikšni meri jih je prizadela korupcija. Ocenjeno je, da je bilo septembra 2003 v Liberiji 500000 ljudi razseljenih in več kot 200000 beguncev, ki so se zatekli v sosednje države (WFP 2004, 361–363). Večina teh ljudi se je nastanila v taboriščih ali spontanih naselbinah vzdolž glavnih cest. Konec leta 2004 se je začel uradni proces preselitve in ponovnega vključevanja, kar je domov v 18 mesecih privedlo 314000 ljudi, registriranih v 35 taboriščih in naseljih. Ko so bili uradni postopki preseljevanja zaključeni in taborišča uradno zaprta, se je aprila 2006 humanitarna

pomoč ustavila. Le nekaj tednov pred začetkom izvajanja te študije je v taboriščih ostalo še več kot 29000 ljudi (Savage idr. 2007, 13).

Velika večina težav, ki so jih poudarili tako tisti, ki so živeli v taboriščih za razseljene osebe, kot tudi begunci v Sierr Leone, je bila povezana z distribucijo hrane in registracijo, ki je omogočala dostop do takih distribucij. Pomoč, prejeta v zadnjih letih, je bila pretežno pomoč v obliki hrane. Leta 2004 je Svetovni program za prehrano zagotavljal splošne obroke več kot 300000 notranje razseljenim ljudem v Liberiji. V tabore je bila dostavljena tudi druga oblika pomoči, morda enako pomembna, kot je na primer zdravstvena oskrba, vendar je neposredno redko koga prizadela. Govor o hrani je ostal v ospredju (Savage idr. 2007, 14).

Nekateri so priznali, da je slabo upravljanje in pomanjkanje dobave vplivalo na pomanjkljivost njihovih obrokov, vendar je prisotno tudi močno dojemanje, da je bilo veliko krivic in pomanjkljivosti povezanih s korupcijo. Najpogosteje omenjene težave v zvezi s korupcijo so tako pomanjkanje hrane, napačno preusmerjanje zdravil, uporaba ponarejenih seznamov prebivalcev, uporaba lažne identifikacijske kartice za več pomoči ter izsiljevanje denarja, uslug in spolnih uslug. V vodstvu tabora je prišlo do univerzalnega zaznavanja endemične korupcije, saj so se številni področni vodje in drugi posamezniki, ki so bili korupciji najbolj izpostavljeni, ukvarjali s krajo in goljufijo ljudi, ki so jih zastopali (Savage idr. 2007, 13–14).

4.4.1 Vodstvo taborišča

Študija je odkrila globoko nezadovoljstvo z vodstveno zastopanostjo v taboriščih. Vodstvo je bilo domnevno izvoljeno demokratično, vendar je bilo zaznano, da je bil proces podkupljen s strani članov vladnih agencij in LRRRC z namenom nadzorovati taborišča in preusmeriti dodeljena sredstva za osebno korist (Savage idr. 2007, 14).

Konstantna pritožba, ki so jo izražali intervjuvanci te študije, je bila, da niso imeli nobenih možnosti pritožbe ljudem, ki bi lahko sprejeli korektivne ukrepe, saj je bila edina možnost pritožbe preko LRRRC. Nekaj ljudi je za študijo spregovorilo, da so tisti, ki so se pritoževali, dobili za kazen časovno določeno prekinitev dostopa do hrane. Zdi se, da je dojemanje upravičencev sčasoma spremenilo situacijo, saj se je varnostna situacija leta 2003 bistveno izboljšala. Povečala se je stopnja pomoči, donatorji in agencije pa so več pozornosti namenili vprašanjem upravljanja taborišč. LRRRC, UNHCR, USAID in OCHA so konec leta 2003 vzpostavili več pristojnih mest za obravnavanje notranje razseljenih oseb in problematike vodenja taborišč ter vodenje nalog vodilnih agencij z odgovornostjo upravljanja taborišč. V tem času je Norveški svet za begunce začel s projektom v taboriščih, ki je vključeval usposabljanje osebja agencij in vodstva pri upravljanju taborišča ter reševanje vprašanj krivice in pravne zaščite. Pojemanje korupcije pripisujemo razseljevanju lokalnih nevladnih

organizacij s strani mednarodnih nevladnih organizacij, ki so imele večji nadzor nad situacijo in so vztrajale pri rednih in strogih spremljanjih (Savage idr. 2007, 15).

Upravičenci, ki so za to študijo spregovorili, so zelo cenili pomoč, ki je bila poslana v Liberijo. Opazili so, da se je problem korupcije pojavil v lokalni izvedbi agencij in v lokalni oblasti. Skoraj vsi izprašani so želeli, da kot nasvet vzamemo naslednja sporočila, ki so jih objavili Savage idr. (2007, 15):

- *»Donatorji morajo priti in sami videti, kako se porablja njihov denar.«*
- *»Donatorji svojega denarja ne bi smeli zaupati partnerjem, temveč morajo sami neposredno distribuirati živila.«*
- *»Donatorji morajo sami spremljati izvajanje pomoči.«*

4.4.2 Registracija

Pravica do večine oblik pomoči v taboriščih za razseljene osebe je bila omejena na tiste, ki so bili uradno registrirani kot prebivalci taborišča, kar je pomenilo posedovanje registracijske izkaznice. Kartice za registracijo so prepoznale ljudi kot prebivalce taborišča in so služile za pridobitev obrokov ter dostop do pomoči. Registracija in pripadajoče izkaznice so bile ena izmed največkrat omenjenih problematik. Nekateri notranje razseljeni prebivalci in begunci so poročali, da je bilo treba plačati od 100 do 500 liberijskih dolarjev za pridobitev registracijske izkaznice, ženske pa so morale plačati s spolnim odnosom. Poleg tega nekateri navajajo, da je vodstvo taborišč za registracijo privedlo lokalno prebivalstvo, ki sicer ni bilo razseljeno, kar je omogočilo dodatne registracijske izkaznice, s čimer je bilo vodstvu olajšano preusmerjanje pomoči (Savage idr. 2007, 15).

Poleg korupcije s prevaro števila registriranih ljudi so bile večkrat omenjene tudi težave, da veliko prebivalcev iz taborišč ni bilo mogoče registrirati. Posebno problematična praksa je bila napovedovanje registriranja na določen teden, kar je ljudi prisililo ostati v taborišču. Po mnenju več vprašanih je bilo tako ravnanje popolnoma običajno, namen pa je bil, da ljudje ne bi potovali ven iz taborišč s prizadevanjem po drugih načinih preživljanja, kot je iskanje zaposlitve v glavnem mestu Liberije Monrovii. Pritožbe niso bile naslovljene samo na ta sistem, temveč tudi na to, da agencije pravzaprav niso vedno izvajale registracij v objavljenem tednu. Sprva so se ljudje vsak določen teden zadrževali v taborišču, vendar so po tem, ko agencije niso registrirale v določenem času, prednostno skušali poiskati drug način preživljanja in so zato mnogi ostali neregistrirani. Veliko število neregistriranih ljudi, ki niso mogli prejeti potrebne pomoči, je ustvarilo primerno okolje za korupcijske posameznike. Lažne registrske izkaznice so bile prodane in očitno uspešno uporabljene za prejemanje pomoči. Mnogi, ki so sodelovali v raziskavi za to študijo, so povedali, da je vodstvo taborišča ženske izsiljevalo za spolni odnos, da bi jih dodali na registrski seznam ali jim predali lažno registracijsko izkaznico. Anketiranci iz več taborišč so navedli, da bi uradniki, ki so opravljali registriranje, povečali število registriranih oseb v zameno za denar ali spolni odnos. V drugih

primerih so uradniki izsiljevali denar in spolne odnose z grožnjami, da ne bodo zabeležili vseh članov posamezne družine. Več ljudi je povedalo tudi, da so bili med popisom registrirani, ampak niso prejeli izkaznice. Savage idr. (2007, 16–17) so objavili naslednji izjavi:

- *»Od nekoga sem vzel registracijsko izkaznico, ker sem videl, da pripada meni, saj so bili na njej moji podatki. To sem storil, ker nisem prejel svoje in nobenih obrokov. Bilo mi je rečeno, da moje ime ni na seznamu.«*
- *»V eni točki sem imela 27 registracijskih izkaznic, ki sem jih kupila od drugih, da bi povečala svoj obrok, prav tako sem dodala število upravičencev za več obrokov.«*
(nekdanja predsednica tabora)

Poleg tega so vodje taborišč od upravičencev zahtevali denar, da so jih zastopali v pritožbah humanitarnih organizacij in vlade v Monrovii. Težko je izmeriti pristnost prizadevanja vodij. Gotovo je šlo le za izkoriščanje. Ena izmed težav tveganja korupcije je bila tudi razpoložljivost zemljišč. Ljudje so poročali, da so morali plačati do 500 liberijskih dolarjev za pridobitev prostora v taborišču, kjer so si lahko zgradili zavetje (Savage idr. 2007, 13–17).

4.4.3 Distribucija hrane

Preusmerjanje pomoči v obliki hrane je bila konstantna pritožba vprašanih. Najpogostejši primer je bil odvzem hrane med samo razdelitvijo upravičencem. Hrana je bila merjena s skodelico standardnega volumna, izravnana z robom. Vendar pa so distributerji iz skodelice jemali majhne količine hrane, pri čemer so na koncu koncev dobili presežek. Druga metoda, omenjena v študiji, je bil dogovor med distributerjem in upravičencem. V tem primeru je dal distributer upravičencu več hrane, po koncu distribucije pa se je vrnil k upravičencu, da mu je za uslugo poplačal (Savage idr. 2007, 17).

Mnogi sodelujoči v raziskavi za to študijo so bili zmotno prepričani, da so bile velike količine hrane preusmerjene že pred in ne med distribucijo. Več ljudi je povedalo, da je na koncu razdeljevanja ostala velika količina živil in da je ta presežek izginil, ne da bi bil obračunan, ker so se ga polastili nadzorniki in vodje taborišč (Savage idr. 2007, 17).

Izsiljevanje denarja in spolnih uslug med distribucijo hrane je bilo zaznano na vseh lokacijah poteka študije. Savage idr. (2007, 18) so objavili naslednjo izjavo: *»Čeprav sem imel registracijsko izkaznico, nisem prejel nobene hrane, ker je moja hči zavrnila spolni odnos z vodjo taboriščnega območja.«*

Zadržano razpravljanje o spolnem izkoriščanju, ki se je dogajalo v taboriščih, je razumljivo, saj je to težka tema za razpravo. Tudi sama tema ni bila predmet preiskovanja za to študijo, a pogostost pojavljanja dokazuje, kako razširjeno je bilo (Savage idr. 2007, 19).

4.5 Humanitarne organizacije

Osebjne humanitarnih organizacij razlikuje notranjo korupcijo, ki se nanaša na člane osebja organizacije, in zunanjo korupcijo, ki se nanaša na vedenje drugih držav in humanitarnih organizacij, s katerimi so morali sodelovati. Jasno je bilo, da so medsebojno pogosto povezani, na primer kadar podkupljeno osebje sodeluje z dobavitelji ali trgovci, da preusmeri dobrine ali skorumpira razpisni postopek. Včasih je bilo navedeno še tretje razlikovanje, ki se nanaša na korupcijo, ki se je zgodila med upravičenci, ko so na primer močni člani manipulirali z registracijskimi sezname (Savage idr. 2007, 20).

4.5.1 Delovanje vlade

Veliko intervjuvanih humanitarnih delavcev je posebej govorilo o endemični korupciji vladnih funkcionarjev. Pri delovanju vlade, ki se je spopadala s pomanjkanjem zmogljivosti in virov, je bilo težko razlikovati med legitimnimi in nelegitimnimi stroški. V prehodnem državnem obdobju so bile agencije bombardirane z zahtevami različnih ministrstev za plačilo pristojbin iz različnih razlogov. Z zakonodajo je določeno, da morajo biti plačila izdana neposredno na račun nacionalne vlade, torej na račune ministrstva. Poleg tega se pristojbine niso ujemale s tistimi, določenimi v zakonodaji, ampak so bile pogosto spremenljive. Pristojbine za dovoljenja, registracijo vozil, vizume, potne liste, carinjenje in uvoz se običajno sprejmejo kot zakonite, vendar ni bilo uradno sporočenih cen. Ker so cene za isto storitev nihale, je večini ljudi postalo jasno, da je večji del prihodkov odšel v žepe uradnikov, ki so nadzirali proces. Stanje v Liberiji se je leta 2006 izboljšalo. Nova vlada je s svojimi protikorupcijskimi prizadevanji in GEMAP sprejela posebne ukrepe v institucijah, kot so pristanišča in mednarodna letališča (Savage idr. 2007, 20).

Nujna potreba po ukrepanju včasih zahteva hitre odzive humanitarnih organizacij. Zavračanje izsiljevanja ali zavračanje dajanja podkupnine lahko pomenita počasno napredovanje uradnih procesov. Strogi in zapleteni sistemi notranjega nadzora za zmanjševanje korupcije lahko znatno omejujejo zmožnost humanitarnega programa. Nekateri managerji so predlagali, da je korupcijo v nujnih primerih treba dopuščati in obravnavati kot neizogibno, če bi drugačno ravnanje sicer povzročilo predrage izgube (Savage idr. 2007, 21-22).

Posebna težava za nekatere mednarodne agencije je tveganje korupcije pri izvajanju dela lokalnih izvajalcev, lokalnih agencij za pomoč in drugih zasebnih podjetij ter podizvajalcev in partnerjev. Delo z zunanjimi akterji pomeni tveganje, da bodo ti akterji nepošteno napihnilo stroške ali dobavili blago z nižjim standardom ali dogovorjeno količino. To je težko izmeriti z opazovanjem, zaradi česar je manj verjetno, da bo goljufija ugotovljena. V gospodarskem okolju Liberije je redna in sistematična korupcija del vsakodnevne prakse, ki jo je zaradi neučinkovitih sistemov revizije, obdavčitve, policije in financ težko nadzorovati. Običajni nadzorni mehanizmi, ki jih uporabljajo agencije, so lahko brez pomena, če podjetja ne

potrebujejo revidirane sledi za izpolnjevanje svojih finančnih obveznosti (Savage idr. 2007, 23).

4.5.2 Delovanje zaposlenih

Vsaka razprava z osebjem humanitarnih organizacij o korupciji v Liberiji neizogibno preide do razprave o tveganju korupcije, ki jo povzročajo korumpirani člani osebja. V zadnjih letih nujne pomoči v Liberiji so uslužbenci humanitarnih organizacij in agencij vpleteni v velike goljufije in množična dogovarjanja predvsem z zunanjimi akterji, kot so dobavitelji. Vprašanje, ki se je večkrat pojavilo, je bilo zaposlovanje osebja, ki je bilo v preteklosti osumljeno korupcije. Notranja korupcija je bila večinoma posledica majhnega števila posameznikov, ki so krožili iz organizacije v organizacijo in še naprej delovali po svojih stališčih v zasebno korist. Poleg tega, da je bil to očitno razširjen problem, je bilo veliko nesoglasij tudi glede njegove rešitve. Nekatere agencije in humanitarne organizacije so ta problem skušale rešiti s poimenovanjem in sramotenjem javno objavljenih imen. Podajanje negativnih referenc se pogosto izkaže za izziv zaradi težav pri dokazovanju korupcije in nepravilnosti, pri odpuščanju pa je treba navesti zakonite razloge. Posledično se malo organizacij odloči za tožbo proti članom osebja, osumljenih korupcije, zato je bilo odpuščenih relativno malo ljudi (Savage idr. 2007, 24–27).

Glede korumpiranega vedenja zaposlenih je večina vprašanih govorila o preprostih goljufijah in krajah. Veliko mednarodnih managerjev je želelo razumeti, zakaj bi lokalni člani osebja tvegali dobro plačano delo za kratkoročno pridobitev z naslova korupcije v času gospodarske krize, ko je imelo zelo malo ljudi zaposlitev. Nasprotno je bilo lažje razumeti, zakaj bi ljudje na višjih položajih v organizacijah in agencijah tvegali svoje delovno mesto za priložnost, da s korupcijo preusmerijo visoke denarne zneske (Savage idr. 2007, 27-30).

4.6 Spodbuda za nadaljnje raziskovanje

Notranje razseljene osebe in begunci so prikazali temno plat razširjene korupcije v taboriščih in pri distribuciji pomoči v Liberiji. Spoznali so številne koruptivne prakse, vključno s spolnim izkoriščanjem, izsiljevanjem in ustrahovanjem. Zlorabe, ki so povezane z obsežno distribucijo hrane, so razlog, da so humanitarne organizacije in agencije danes najbolj zaskrbljene zaradi notranjega tveganja korupcije, povezane z nabavo zalog, zaposlovanjem in upravljanjem osebja. Veliko manj so recimo zaskrbljene zaradi razširjene zlorabe olajšav (Savage idr. 2007, 30).

Večina intervjuvanih humanitarnih delavcev je tveganje korupcije v humanitarnem delovanju razdelila na notranje in zunanje. Notranje tveganje je bilo največkrat rezultat zunanjega izvora, torej različnih posrednikov, ki so vplivali na humanitarne organizacije. Največje finančne izgube, odkrite s strani osebja, so se zgodile v zgodnjih fazah humanitarnega odziva

in so bile predvsem posledica šibkega finančnega nadzora ter upravljanja. To je bil rezultat obsežnega humanitarnega odziva, kjer so imeli oprijemljivi ukrepi prednost pred uvedbo nadzornih sistemov in nepristranskostjo osebja (Savage idr. 2007, 31-33).

Ponavljajoči primeri goljufij in preusmerjanja blaga so povezani s pomanjkanjem standardnih kontrol v začetnih fazah humanitarnega odziva in zahtevajo nadaljnjo razpravo. Študija ni mogla gledati v preteklost in globino vseh primerov, ne le zaradi nerazpoložljivosti oseb, ki so bile na voljo za razgovor, in informacij s prve roke, temveč tudi zaradi nenaklonjenosti do odkritega razpravljanja glede velikih goljufij in finančnih lukenj. Pa vendar so v tem kontekstu humanitarne organizacije napredovale v skupnem razpravljanju o tveganju korupcije, s katero se soočajo in v kateri so donatorji naklonjeni težavam, ki jih korupcija s seboj prinaša. ECHO in USAID so podprle obravnavo korupcijskega tveganja v Liberiji. Humanitarne organizacije so potrebovale več podpore s strani donatorjev, s katero bi posledično lahko krile posredne stroške in zaposlitev visoko izobraženega mednarodnega kadra za upravljanje finančnih, logističnih in upravnih kontrol (Savage idr. 2007, 33).

Iz študije je razvidno, da obstajata dve področji, ki potrebujeta nadaljnjo raziskavo. Prvo je upravljanje in vodenje taborišč ter morebitnih drugih oblik skupnosti, kot so vaški ali območni odbori. Domnevno demokratični sistemi preko območnih odborov včasih ne zagotavljajo poštenega in enakopravnega dostopa do pomoči. Drugo področje pa se nanaša na humanitarne organizacije in njihov neuspeh obvladovanja tveganj korupcije že v samem začetku odziva na nesrečo ter kvalificirane ljudi z ustreznimi izkušnjami, ki bi morali zastopati ključne finančne, logistične in vodstvene položaje.

Celotna raziskovalna študija je spodbudila odprte razprave o korupciji v več agencijah in humanitarnih organizacijah. Osebe na vodstvenih položajih je prepoznalo potrebo po več raziskavah in razvoju orodij za pomoč obvladovanja tveganja korupcije. Danes obstajajo številna pristojna mesta, kjer donatorji in humanitarne organizacije razpravljajo o korupcijskih tveganjih. To je pripeljalo do nekaterih kolektivnih ukrepov z namenom zmanjšanja teh tveganj, poudarek pa je na sistemu zaposlovanja in odpuščanja osebja (Savage idr. 2007, 36).

5 SKLEP

Korupcija je v nasprotju s humanitarnimi načeli in spodkopava učinkovitost humanitarne pomoči. Jasno je treba pokazati, da je nesprejemljiva in da jo je v največji možni meri treba zmanjšati in ublažiti. Humanitarne organizacije in agencije za pomoč so odgovorne, da učinkovito in uspešno prispevajo k pravičnemu in trajnostnemu družbenemu razvoju. Delujejo v težkih razmerah, kjer je sistem pravosodja in izvrševanja socialne podpore odsoten oz. se ponovno vzpostavlja, kjer nepoštene in močne elite še naprej nadzorujejo številna življenja in kjer ima veliko ljudi težave pri ustvarjanju primerne bivališča. Kljub visoki stopnji korupcije v Liberiji so ljudje, ki so najbolj občutili krizo, prejeli veliko pomoči s strani humanitarnih organizacij. Vse razseljene osebe, ki so sodelovale v študiji, so izrazile hvaležnost humanitarnim organizacijam in agencijam za pomoč.

Izkušnje študije so pokazale, da so ljudje odprti za razpravljanje o težavah korupcije, s katerimi se srečujejo humanitarne organizacije. Upravitelji humanitarnih programov so dobrodošli za nadaljevanje in razvoj pristojnih mest, na katerih lahko varno razpravljajo in se na podlagi izkušenj učijo, kako bolje upravljati in blažiti tveganje korupcije v programih pomoči. Tovrstno sodelovanje bi morali podpirati višji vodstveni delavci v humanitarnih organizacijah in donatorji.

Nenehen boj proti korupciji pri upravljanju podpornih programskih sistemov zahteva ustrezno količino virov. Zmanjševanje tveganj pri finančnih tokovih, nabavi, logistiki in administraciji zahteva visoko usposobljeno in izkušeno osebje. To sicer privede do povečanja stroškov dela, kar zahteva natančno proučitev finančnih zmožnosti.

Registracija, usmerjanje in distribucija pomoči so področja, na katerih obstaja velika nevarnost korupcije. Četudi so humanitarne organizacije osredotočene na razdeljevanje obrokov hrane v taboriščih z notranje razseljenimi prebivalci, tveganja korupcije izhajajo iz vzorcev povezav moči in vpliva. Potrebna bodo še leta po konfliktu, da si skupnost opomore, zato morajo humanitarne organizacije še naprej pozorno spremljati te vidike pomoči, če želijo uspešno pomagati pomoči potrebnim.

Spremljanje in načrtovanje pomoči potrebnim lahko humanitarne organizacije z nekaj preprostimi koraki bistveno izboljšajo. Iz študije je razvidno, kako deluje korupcija in kako vpliva na trpeče ljudi. Pogosto ni potrebnega nič drugega, kot preprosto vprašati ljudi, kaj se dogaja. Humanitarne organizacije in agencije za pomoč bi si morale prizadevati, da so vodje programov prisotne pri izvajanju projektov in komunicirajo s trpečimi ljudmi iz oči v oči.

Temeljno humanitarno načelo je človeškost, etika pa pomeni prizadevanje ljudi za ohranitev človeškega. Etika oblikuje človeškost, etični človek pa je tisti, ki spoštuje načela človeškega dostojanstva. Tega pa ne more uresničiti sam, ampak le v sodelovanju z drugimi. Etika je utemeljena prav na vzajemnem delovanju ljudi, torej vseh nas, ki se nas tiče človeškost.

Končni namen teh prizadevanj so človekova srečnost, osvoboditev, odrešenje, umirjenje in blaženost. Četudi se v človeških družbah dogajajo odkloni od človeškega, se ljudje vedno vračamo k tem temeljem, da bi z ohranjanjem etičnih podlag ohranili tudi človeškost in mogli preživeti (Juhant 2011, 150).

LITERATURA IN VIRI

- Aquinas, Thomas. 1945. *Summa Theologica I-II, Question XIII On Choice*. Indianapolis: Hackett.
- Aristotel. 1994. *Nikomahova etika*. Ljubljana: Slovenska matica v Ljubljani.
- Atkinson, Philippa. 1997. *The War Economy in Liberia: A Political Analysis. Relief and Rehabilitation Network*. London: Overseas Development Institute.
- Beauchamp, Tom in James F. Childress. 2013. *Principles of Biomedical Ethics*. New York: Oxford University Press.
- Brejc, Miha. 2000. *Ljudje in organizacija v upravi*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
- Childress, James F. 1967. *Entry on Norms in A New Dictionary of Christian Ethics*. London: SCM Press Ltd.ed.
- Dworkin, Ronald. 2011. *Justice for Hedgehogs*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- Finnis, John. 1991. *Moral Absolutes: Tradition, Revision and Truth*. Washington: Catholic University of America Press.
- GHD (Good Humanitarian Donorship). 2016. *Principles and Good Practice of Humanitarian Donorship*. <https://www.ghdinitiative.org/ghd/gns/principles-good-practice-of-ghd/principles-good-practice-ghd.html> (28. 7. 2018).
- Global Humanitarian Assistance. 2018. *Global Humanitarian Assistance report 2018*. <http://devinit.org/wp-content/uploads/2018/06/GHA-Report-2018.pdf> (8. 8. 2018).
- Haring, Bernhard. 1967. *Das Gesetz Christi*. Munchen: Freiburg.
- ICRC (International Comitee of the Red Cross). 1994. *The Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and NonGovernmental Organisations (NGOs) in Disaster Relief*. <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p1067.htm> (28. 7. 2017).
- Juhant, Janez in Bojan Žalec. 2008. *Surviving Globalisation. The uneasy gift of interdependence*. Munster: LIT.
- Juhant, Janez. 2009. *Etika 1.: Na poti k vzajemni človeškosti*. Ljubljana: Študentska založba.
- Kung, Hans. 2008. *Svetovni etos*. Ljubljana: Založba 2000.
- Lepora, Chiara in Robert Goodin. 2013. *On Complicity and Compromise*. Oxford: Oxford University Press.
- Neal, Tom. 2015. *What is »Human Dignity?«*. <https://agingwithdignity.org/what-is-human-dignity/> (29. 8. 2018).
- OCHA (United Nation Office fort he Coordination of Humanitarian Affairs). 2012. *Humanitarian principles*. https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-humanitarianprinciples_eng_June12.pdf (27. 7. 2018).
- Pieper, Annemarie. 1973. *Sprachanalytische Ethik und praktische Freiheit*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Rakar, Iztok. 2006. Etika, korupcija, pravo. V *Priročnik: Etično upravljanje občin z modelom kodeksa*, ur. Stane Vlaj, 23. Ljubljana: Inštitut za lokalno samoupravo.

- Savage, Kevin, S. Jackollie Mulbah, D. Maxim Kumeh in Edwin Dorbor. 2007. *Corruption perceptions and risks in humanitarian assistance: a Liberia case study*.
<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/379.pdf>
 (27. 7. 2018).
- Schwartz, Shalom H. 2012. *An overview of the Schwartz theory of basic values*.
<https://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/11/> (29. 8. 2018).
- Sen, Amartya. 2009. *Identiteta in nasilje. Iluzija usode*. Ljubljana: Sophia.
- Slim, Hugo. 2015. *Humanitarian ethics: A guide to the morality of aid in war and disaster*.
 Oxford: University Press.
- Taylor, Glyn. 2012. *The State of the Humanitarian System*. ALNAP in ODI: London.
- The sphere project. 1997. *The Humanitarian Charter*.
<http://www.spherehandbook.org/en/the-humanitarian-charter/#> (10. 8. 2018).
- UDHR (Universal Declaration of Human Rights). 2015. *Universal Declaration of Human Rights*. http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf (28. 8. 2018).
- WFP (World Food Programme). 2004. *Liberia Brief on WFP Liberia Relief Operation*.
 Rome: WFP.